

11. Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік // Вісник НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Rada_NBU/OsnovZasad-2010.pdf
12. Основні засади грошово-кредитної політики на 2011 рік. // Вісник НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Rada_NBU/OsnovZasad-2011.pdf

Надійшла до редколегії 23.03.11

УДК 336. 71

О. Й. Шевцова

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ГРОШОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ

Розглянуто сучасну грошову систему України, регуляторні функції Національного банку України, особливості їх реалізації в умовах кризи та посткризового періоду. Визначено фактори стабілізації грошової системи та взаємовплив грошової та банківської системи. Представлено основні стратегічні спрямування дій регулятора.

Ключові слова: гроші, грошова система, фактори стабілізації, особливості регулювання, вплив банківської системи.

Рассмотрены современная денежная система Украины, а также регуляторные функции Национального банка Украины, особенности их реализации в условиях кризиса и в посткризисном периоде. Определены факторы стабилизации денежной системы и взаимно влияние денежной и банковской систем. Представлены основные стратегические направления действий регулятора.

Ключевые слова: деньги, денежная система, факторы стабилизации, особенности регулирования, влияние банковской системы.

The article gives a review upon the modern monetary system of Ukraine and regulatory functions of the National Bank of Ukraine and the features of the realization of these functions under the conditions of the crisis and in post-crisis period. The work defines the factors of stabilization of monetary system and mutual effect of monetary system and banking. It also presents the main strategic directions of the regulatory actions.

Key words: money, monetary system, stabilization factors, features of regulations, banking system influence.

Грошова система країни є віддзеркаленням стану її національної економіки. Гроші як «...джерело підприємницької енергії у структурі економічних зв'язків виступають у ролі посередницької ланки між поточною і майбутньою господарською діяльністю, витратами виробництва та його кінцевими результатами» [1, с. 3]. Саме тому питання відповідності структури та організації грошової системи, ступеня її адаптації до циклічності розвитку економіки є проблемою постійно актуальною, особливо у періоди криз та депресій.

Організація грошового обороту та її регулювання здійснюється за участі банків, Центральних банків тієї чи іншої країни. Саме тому забезпечення нормального функціонування грошової системи – це одна із завдань банківської системи.

Основні інструменти, які застосовувалися центральними банками у період останньої фінансової кризи: зниження базових відсоткових ставок до рекордних мінімумів, пропозиція ліквідності широкому колу фінансових установ, зменшення вимог резервування, викуп (прямий або опосередкований) цінних паперів банків. Додатковими заходами слугували ре капіталізація банків та гарантування емітованих ними цінних паперів [2, с. 5].

Правові норми, що формують грошову систему, визначаються в багатьох країнах безпосередньо в банківському законодавстві, перш за все у законах, які регламентують діяльність центральних банків. Грошово-кредитна політика центрального банку, а саме Національного банку України, значною мірою формується через завдання стабілізації грошової системи.

Різні аспекти грошово-кредитного регулювання економіки досліджують у своїх працях такі вітчизняні науковці, як І. Алешина, Г. Багратян, О. Барановський, О. Береславська, Т. Вахненко, О. Гаврилюк, М. Головін, Н. Гребенюк, Я. Гудзевич, О. Данилишин, А. Дуков, О. Дзюблук, Т. Дідівська, І. Зарицька, С. Коновалова, М. Несторенко та ін. Однак недостатньо врахованими в теоретичних дослідженнях залишаються проблеми ефективності методів та інструментів грошово-кредитного регулювання у контексті кризових процесів, особливо в умовах глобалізації, що призводять до більшого впливу кризи на фінансові ринки країн з «малими відкритими економіками» (у тому числі України) [2, с. 6].

Метою статті є аналіз сучасного стану грошової системи України щодо характеру та особливостей регулювання, виявлення досвіду антикризового циклічного регулювання та оцінка взаємовпливу грошової та банківської системи.

Особливості регулювання діяльності грошової системи визначаються рядом факторів впливу на її характер. Одним з актуальних факторів стабілізації грошової системи є фактор виникнення «брудних грошей» та виведення капіталу з країни [3]. Наступним фактором провідними фахівцями визначається необхідність формування нової фінансової архітектури, тобто сукупності певних процедур регулювання фінансових ринків та моніторингу їх ефективності, а також запровадження нових механізмів диверсифікації резервних валют [4].

Визначення пріоритетних цілей монетарної політики НБУ та проблеми визначення ступеня його незалежності у прийнятті монетарних рішень [5]. Однією з таких пріоритетних цілей є цінова стабільність. О. Петрик до цього пропонує прив'язки курсоутворення до частки споживчого кошику товарів та послуг, яку можна купити за одну гривню. Це завдання, за думкою фахівця, можливо виконати за умови зниження інфляції: «...За низької інфляції підтримуватиметься цінова конкурентоспроможність української економіки» [5, с. 8]. Незалежність центрального банку знижує інфляцію та її мінливість.

Необхідно відзначити й недосконалість фіскальної системи [6]. Податкова реформа, на жаль, не відповідає антикризовим вимогам і не розв'язує завдань та протиріч, які на даний момент склалися у фінансово-економічній сфері. Ще у кейнсіанській моделі антициклічної політики передбачаються фіскальні важелі впливу на динаміку економічного циклу: витрати, пов'язані зі здійсненням державних закупівель товарів і послуг; податкові важелі макроекономічного регулювання [7, с. 454].

У 2009 р. грошово-кредитна політика ґрунтувалася на необхідності виконання середньострокових цілей і засад. На цьому етапі економічного розвитку головні ризики для стабільності національної валюти містяться у площині динаміки внутрішніх цін. Темпи інфляції на сьогодні досягли таких меж, коли вони не лише істотно позначаються на реальних доходах населення та вартості заощаджень, а вже найближчим часом можуть безпосередньо відобразитися на показниках економічного розвитку [8]. Макроекономічні умови проведення грошово-кредитної політики значно ускладнювалися з огляду на ризики розгортання рецесійних процесів у реальному секторі, що зумовлюються як прогнозованим уповільненням світової економічної динаміки та зниженням внутрішнього попиту, так і ускладненим доступом до зовнішніх та внутрішніх джерел фінансування.

Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік ураховують тенденції розвитку вітчизняної економіки та грошово-кредитної сфери, передбачають комплекс змінних індикаторів фінансової сфери та систему заходів монетарної

політики, спрямованих на забезпечення стабільності національної грошової одиниці, сприяння стійкості економіки. У 2010 р. макроекономічні умови здійснення грошово-кредитної політики знаходилися під впливом загальносвітових тенденцій, пов'язаних із наслідками фінансової кризи 2008–2009 рр. [9].

З метою подолання наслідків кризових явищ у фінансовому секторі Нацбанк вдається до жорстких заходів і рестрикційного грошово-кредитного регулювання. У 2008 р. для приборкання інфляції було суттєво скорочено темпи зростання грошової маси за складниками усіх грошових агрегатів. Зростання грошової маси в іноземній валюті відбулося переважно через зміну вартісної оцінки девальвації гривні.

У 2009 р. скорочення грошової маси стримувалося завдяки збільшенню готівкових коштів в обігу поза депозитними корпораціями, частка яких зросла на 2,2 процентного пункту, та збільшенню переважно переказних депозитів у національній та іноземній валюті за рахунок їх переведення з інших видів депозитів.

На кінець грудня 2009 р. залишки за грошовим агрегатом М3 становили 487,3 млрд. грн. Упродовж звітного року спостерігалась низхідна динаміка грошової маси в річному обчисленні через низьку схильність до заощадження всіх суб'єктів економіки, що було зумовлено як їх складним фінансовим становищем та існуючою недовірою до банківської системи, так і високими інфляційними та девальваційними очікуваннями. Зокрема, з січня по липень темпи зростання грошової маси постійно уповільнювались (з 125,9 до 101,0 %), а починаючи із серпня скорочувалися [10].

На 1 січня 2010 р. залишки за готівковими коштами в обігу поза депозитними корпораціями (М0) становили 157,0 млрд. грн. і збільшилися за 2009 рік на 1,5 %, або на 2,3 млрд. грн. Водночас на приріст їх обсягу суттєво вплинуло зростання (на 6,2 %, або на 9,1 млрд. грн.) зазначеного показника за останній місяць року (див. таблицю 2.5 та рис. 2.5). Проте обсяг випуску готівки у позабанківський обіг за 2009 рік був найнижчим за останні 10 років.

У 2010 р. уповільнилося зростання споживчих цін унаслідок низького використання виробничого потенціалу, слабкого внутрішнього попиту та стабільності валютного курсу. Індекс споживчих цін становив 109,1 % у 2010 р. порівняно зі 112,3 % у 2009 р. У 2010 р. сформувалася тенденція до зростання грошової маси. За рік приріст М3 становив 22,7 %, або 110,6 млрд. грн. (до 597,9 млрд. грн.) порівняно зі скороченням на 5,5 % у 2009 р. Основним чинником збільшення грошової маси було зростання коштів за депозитами (на 86,1 млрд. грн.). Інша складова грошової маси – готівкові кошти в обігу поза депозитними корпораціями (М0) – за рік зросла на 16,5 %, або на 26,0 млрд. грн. – до 183,0 млрд. грн. Найбільший показник приросту М0 упродовж року традиційно спостерігався у грудні: на 5,6 %, або на 9,6 млрд. грн., що було пов'язано зі збільшенням попиту на готівкову валюту напередодні новорічних та різдвяних свят. Незважаючи на прискорення темпів зростання готівки порівняно з попереднім роком (за 2009 рік випуск готівки у позабанківський обіг зріс на 1,5 %), її частка в загальному обсязі грошового агрегату М3 скоротилася на 1,6 процентного пункту і на 1 січня 2011 р. становила 30,6 %. Суттєве зростання грошового агрегату М1 у 2010 р. на 24,0 % (у 2009 р. – на 3,8 %) до 289,9 млрд. грн. було зумовлено в основному збільшенням переказних депозитів у національній валюті на 39,3 % [10].

Грошова система формується й функціонує на базі банківської системи й іноді розглядається як складова частина останньої. Саме стабільність діяльності банківської системи в цілому (за першим та другим рівнем) визначається комплексним фактором стабілізації грошової системи.

В останні роки банківський сектор України зіткнувся з рядом проблем, однією з яких є неспроможність українських банківських установ конкурувати з іноземними, частка яких на вітчизняному ринку постійно зростає. Таке становище по-

глиблюють також процеси глобалізації, які мають безпосередній вплив на банківську систему України.

Отже, процес інтеграції іноземного капіталу в банківський сектор України потребує активного дослідження, адже він може негативно вплинути на діяльність банків в Україні.

Але надмірна концентрація іноземного банківського капіталу на ринку банківських послуг в Україні може стати загрозою для її стабільного функціонування. Тому основні дії повинні бути направлені на обмеження можливостей його подальшої монополізації, а відтак і відповідного диктату цін на банківські послуги для клієнтів. До 2005 р. банки з іноземним капіталом не дуже конкурували з вітчизняними – частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків за станом на 1 січня 2005 р. становила лише 9,6 %. Однак за рік інтерес західних інвесторів до України значно підвищився: станом на 1 січня 2006 р. частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків становила вже 19,5 %, на 1 січня 2007 р. відбулося збільшення іноземного капіталу до 27,6 %, а на 1 грудня 2008 р. він становив вже 42,5 % [11].

Тому активний вплив іноземних банків є небажаним на сучасному етапі розвитку вітчизняної банківської системи. Насамперед це пов'язано з тим, що відбувається скорочення кількості національних банківських установ за рахунок збільшення іноземних банків. Також це спричиняє переходу потенційних вкладників, які знаходяться в пошуках дешевих ресурсів, до іноземних конкурентів, які мають більш сприятливі умови для отримання максимального прибутку на території України.

За даними НБУ, станом на 1 січня 2011 р. у Державному реєстрі банків України налічується 196 діючих банків, з них 38 – з іноземним капіталом, у тому числі 14 банків і 100 % іноземним капіталом. На думку фахівців, присутність в українській банківській системі іноземного капіталу на даний час становить близько 23 %. З огляду на це питання доцільності розширення присутності іноземного банківського капіталу є надзвичайно актуальним і гостро дискусійним.

Банки з іноземним капіталом спрямовують свою діяльність на операції з високим прибутком. Через їх діяльність відбувається ускладнення в нагляді за ними відповідних уповноважених органів і зростає загроза збільшення операцій, направлених на відмивання доходів, що отримані злочинним шляхом. Тому необхідною умовою збільшення іноземного капіталу є постійний контроль за останнім з боку держави (див. таблицю).

Досягти позитивного ефекту від припливу іноземного капіталу можна за рахунок забезпечення належного рівня прозорості джерел зовнішнього інвестування, а також розробкою системи заходів, спрямованих на запозичення передового досвіду. Також для ефективного контролю іноземного капіталу Україні необхідно здійснювати ретельний підбір нових партнерів та потенційних інвесторів.

Для ефективної роботи банківській системі України потрібно поступово розвивати мережу закордонних підрозділів, а також підвищувати технічні та комунікаційні можливості комерційних банків. Хоча вихід на закордонні ринки банківських послуг у даний час не є головною метою для українських банківських установ, але умови ефективної діяльності потребують наявності співпраці з іноземними банками.

На сучасному етапі розвитку залишається значна загроза неконтрольованого збільшення впливу іноземного капіталу на банківський сектор економіки та витіснення комерційних банків з фінансового ринку. Зважаючи на те, що банківська система фактично є гарантом фінансової безпеки держави, її залежність від кон'юнктури на світових ринках зробить її вразливішою до глобальних фінансових криз. За таких умов постають питання збереження конкурентних переваг вітчизняних банків.

**Співвідношення національного та іноземного капіталу
в банківській системі України (2005–2011 рр.)***

Показник	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.	01.01. 2008 р.	01.01. 2009 р.	01.01. 2010 р.	01.01. 2011 р.
Кількість діючих банків, з них:	160	161	165	175	184	195	195
– з іноземним капіталом	18	19	35	38	41	51	55
– у тому числі із 100 %-м іноземним капіталом	7	9	13	11	13	18	20
Частка у статутному капіталі банків, %	9,6	19,5	27,6	29,3	31,7	35,8	40,6
Загальні активи, млн. грн.	141 497	223 024	363 086	619 004	690 834	880 302	942 088
Пасиви – усього, млн. грн.	134 348	213 878	340 179	599 396	673 067	880 302	942 088
Балансовий капітал, млн. грн.	18 421	25 421	42 566	72 265	77 342	99 014	105 133

*Складено за даними НБУ [11].

Таким чином, у сучасних умовах фінансової глобалізації банківська система має певні недоліки функціонування, які потребують негайного вирішення.

Разом з тим фактично дотепер не існує законодавчо прописаного механізму відкриття філій іноземних банків. Вирішенню цієї проблеми, на нашу думку, суттєво сприятиме розробка проекту Стратегії розвитку банківської системи України на 2006–2011 рр., ключовими тезами якої стало підвищення вимог до капіталізації банків і вимог до їхньої відкритості для іноземних інвесторів. Відповідно до цього проекту приплив іноземного капіталу є важливим чинником розвитку банківського сектора України, оскільки веде до збільшення можливостей для одержання українськими підприємствами кредитних коштів. У зв'язку з цим режим допуску іноземного капіталу на фінансовий ринок України повинен орієнтуватися на розвиток ринкових відносин і конкуренції в банківському секторі.

Узгодженість стратегічних цілей обох рівнів банківської системи в межах стабілізації грошового обороту, грошової системи і т. ін. можливо забезпечити також за рахунок розвитку інформаційної взаємодії між Центральним банком та банками системи. Кінцевою метою інформаційного впливу повинна стати бажана регульована поведінка банківських установ з одного боку та можливість урахування державним регулятором ринкових дій в умовах ефективної конкуренції учасників. Державні регуляторні інструменти мають доповнювати дію ринкових важелів саморегулювання. Дії регулятора мають застосовуватися як доповнення ринкових механізмів саморегулювання.

Бібліографічні посилання

1. **Гальчинський А.** Основи кейнсіанської моделі регулювання економічного циклу. Питання теорії / А. Гальчинський // Вісник НБУ. – 2009. – № 1. – С. 3–8.
2. **Батковський В.** Перспективи впливу глобальних тенденцій розвитку економіки та фінансової системи на Україну / В. Батковський, А. Даниленко, В. Домрачев // Вісник НБУ. – 2009. – № 12. – С. 3–9.
3. **Аржевігін С.** Відплив капіталу з України: причини та шляхи подолання / С. Аржевігін // Вісник НБУ. – 2010. – № 1. – С. 3–7.
4. **Науменкова С.** Формування нової фінансової архітектури: основні питання та можливі виклики для України / С. Науменкова // Вісник НБУ. – 2010. – № 1. – С. 8–13.
5. **Петрик О.** Криза довіри / О. Петрик // Вісник НБУ. – 2010. – № 5. – С. 6–11.
6. **Шаповалов О. О.** Податкова система України та її недоліки // О. О. Шаповалов, О. Й. Шевцован // Вісник Дніпропетр. ун-ту. Серія «Економіка». – 2010, Т. 18. – № 10/1. – Вип. 4(2). – С. 48–53.
7. **Кейнс Дж. М.** Общая теория занятости, процента и денег / Дж. М. Кейнс: пер. с англ. проф. Н. Н. Любимова; под ред. д-ра экон. наук, проф. Л. П. Куракова. – М., 2002. – 534 с.

8. Основні засади грошово-кредитної політики на 2009 рік // Вісник НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Rada_NBU/OsnovZasad-2009.pdf
9. Основні засади грошово-кредитної політики на 2010 рік // Вісник НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.bank.gov.ua/Rada_NBU/OsnovZasad-2010.pdf
10. Розвиток фінансового сектору України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/Statist/elbul.htm>
11. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс.] – Режим доступу : [/www.bank.gov.ua](http://www.bank.gov.ua).

Надійшла до редколегії 18.05.10

УДК 336.719

О. Г. Коренева, О. В. Купрієнко

Українська академія банківської справи Національного банку України

CRM-СТРАТЕГІЯ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РОЗДРІБНОГО БІЗНЕСУ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Визначена сутність поняття CRM-стратегія, мета впровадження в роздрібному бізнесі, визначені етапи та напрямки, проаналізовані причини активного використання її банками, як пріоритетної у підвищенні ефективності функціонування роздрібного бізнесу, розглянуто чинники, що впливають на результативність впровадження CRM-стратегії.

Ключові слова: CRM-стратегія, ідентифікація, сегментація, алокація, ІТ- платформа.

Определена сущность понятия CRM-стратегия, цель внедрения в розничном бизнесе, определены этапы и направления, проанализированы причины активного использования её банками как приоритетной для повышения эффективности функционирования розничного бизнеса, рассмотрены факторы, влияющие на результативность внедрения CRM-стратегии.

Ключевые слова: CRM-стратегия, идентификация, сегментация, алокация, ИТ- платформа.

In the article essence of concept of CRM is certain is strategy, purpose of its introduction in retail business, the stages and directions of CRM are certain are strategies, the analyzed reasons of the active use the jars of CRM are strategies, as to priority strategy for the increase of efficiency of functioning of retail business, factors which influence on effectiveness of introduction of CRM – strategies are considered.

Key words: CRM-strategy, authentication, segmentation, allocation, IT-platform.

Актуальність проблеми. Сучасна ситуація на фінансовому ринку характеризується високим рівнем конкуренції, значним перерозподілом у банківському секторі, зниженням прибутковості діяльності роздрібного бізнесу. В 2009–2010 році банківська система мала значні зміни як за станом прибутковості, так і за структурою. Станом на 1 липня 2010 року ліцензію НБУ на здійснення банківських операцій мали 176 банків, у стані ліквідації перебувало 18 банків. Банківська система 2010 року показала зменшення збитку, за 3 квартали збиток банківської системи складає 9,99 млрд. грн., проти 20,9 млрд. грн. за 2009 рік. Доходи банків порівняно з відповідним періодом 2009 року скоротилися на 7,4 % і склали 89,3 млрд. грн. Витрати банків скоротилися на 16,0 % і склали 98,2 млрд. грн. За даними НБУ, в 2010 році процентні витрати знову вийшли на перше міс-